

CEBİMİZ YANIYOR:

FOSİL YAKITLAR HANELERİ VE EKONOMİLERİ NASIL TÜKETİYOR

VE GÜNEY
BATI
ASYA'DAKİ
SAVAŞ BUNU
NASIL
KANITLIYOR

350

ÖNSÖZ

BILL MCKIBBEN

Amerika ve İsrail'in İran'a saldırma kararı hem haksız hem de akılsızcaydı. Ancak bu durumun, fosil yakıtlara dayalı sistemimizin barındırdığı tüm tehlikeleri ve çılgınlığı dünyanın geri kalanına göstermek adına kritik bir dönüm noktası olması muhtemeldir. Öyle olmasını umuyorum; zira bu sistemin maliyetleri, gezegenimizi gerçek zamanlı olarak mahvetmeye devam ediyor.

Bu konuda gördüğüm en çarpıcı veri ve raporlamayı sunan bu çalışma, on yıllardır fosil yakıtlara bel bağlayarak ne kadar büyük bir hata yaptığımızı açıkça ortaya koyuyor. Bu bağımlılık, küçük bir azınlığa devasa bir servet sağlarken, büyük kitleleri yoksulluğa sürükledi. Neredeyse hepimiz, üzerinde hiçbir kontrolümüzün olmadığı bir sistemin esiri olarak yaşıyoruz. Yeni patlak veren savaşla birlikte gelen fiyat artışları ve arz şokları, bu acı gerçeğin en somut ve en derin kanıtlarıdır.

Ancak bu raporun da net bir şekilde vurguladığı gibi, önümüzde başka bir gerçek daha var: Tam da en çok ihtiyaç duyduğumuz anda; güneş ve rüzgar gibi "alternatif" enerji kaynakları, en mantıklı ve ulaşılabilir seçenekler haline geldi. Son birkaç yıl içinde görünmez bir çizgiyi aştık; artık sağlık veya güvenlik maliyetlerini hesaba katmasak bile, temiz enerji üretmek çok daha ucuz. Bir kez daha vurgulamak gerekirse: Artık enerji üretmenin en ekonomik yolunun, basit bir cam tabakasını güneşe doğru tutmak olduğu bir gezegende yaşıyoruz.

Bu yeni gerçeğin sunduğu fırsatlardan tam anlamıyla yararlanabilmek için, bu raporda ana hatları çizilen şu adımların atılması gerekiyor: Fosil yakıt sübvansiyonları, zenginleri daha da zengin etmek yerine, yoksul kesimleri destekleyen küçük ölçekli temiz enerji projelerine yönlendirilmeli; güneş panelleri gibi teknolojilerin başlangıç maliyetlerini düşürecek reformlar yapılmalıdır ki insanlar güneşin her gün karşılıksız sunduğu bu bol enerjiden yararlanabilsin.

Bu adımların, fosil yakıt endüstrisinin (devasa bütçelerle desteklenen) direncine rağmen atılması şart. Bu endüstri, siyasi hayatımızın büyük bir kısmını avucunun içinde tutuyor. Bunun en bariz örneğini, Donald Trump'ın petrol devlerine "kampanya bağışları karşılığında her istediklerini alabileceklerini" açıkça söylediği ABD'de görüyoruz; ancak durum dünyanın geri kalanında da pek farklı değil. Bu güce karşı durmak; 350.org ve omuzdaşlarının sahip olduğu sağlam verilerin, güçlü bir örgütlenme becerisiyle birleşmesini gerektiriyor.

Üstelik bu mücadeleyi, her geçen gün daha da ısınan bir gezegenin gölgesinde veriyoruz. Güçlenen El Niño etkisinin 2026 ve 2027 yıllarında yeni sıcaklık rekorları kıracağını öngörüyoruz. Bu da kuşkusuz daha fazla kaosa yol açacak ve bu trajedinin bedelini en ağır ödeyenlerin yine dünyanın en yoksul insanları olacağını bize bir kez daha hatırlatacaktır. Bu krizler sarmalından kurtulmak için önümüzde daracık bir patika var ve o yol, bu uğursuz savaşın patlayan bombalarıyla aydınlanmış durumda. Bu dehşet anını bir uyanışa dönüştürmemek, sadece bir kayıp değil, affedilmez bir günah olacaktır.

YÖNETİCİ ÖZETİ

Yakıt fiyatları her fırladığında, hükümetler halka bunun "kimsenin elinde olmayan küresel bir şok" olduğunu söyler. Oysa bu rapor madalyonun öteki yüzünü gösteriyor. Güney Batı Asya'daki savaş petrol ve gaz fiyatlarını zirveye taşıırken; Pakistan'dan Güney Afrika'ya, ABD'den ötesine kadar haneleri ve ülke ekonomilerini darboğaza sokuyor. Bu sadece "kötü şans" değil; sistemin tam da bu şekilde işlemek, bu statükoyu korumak ve bu süreçte bir avuç şirketin olağanüstü zengin olmak üzere tasarlanmış olmasının bir sonucudur.

Sıradan insanlar, fosil yakıtların bedelini aslında üç kez ödüyorlar. Birincisi, vergileriyle: Hükümetler kamu kaynaklarını sübvansiyonlara aktarıyor; ancak bu paranın her 1 dolarının sadece 8 senti en yoksul %20'lik kesime ulaşıyor. Faydanın aslan payını zenginler alıyor. **İkincisi faturalarıyla:** Savaş, ambargo veya arz kesintisi nedeniyle petrol fiyatları her yükseldiğinde; ithalata bağımlı haneler, hiçbir koruma kalkanı veya tasarrufu olmaksızın yakıt, gıda ve ulaşım maliyetlerindeki bu şoku doğrudan göğüslemek zorunda kalıyor. **Üçüncüsü iklim felaketleriyle:** Sindh'deki seller, Fas'taki kuraklıklar veya Doğu Afrika'da okulları tatil ettiren sıcak hava dalgaları tesadüfi felaketler değil. Bunlar, on yıllardır sübvansiyonlarla desteklenen fosil yakıt tüketiminin birikmiş maliyetidir ve bu bedel, tam da o sübvansiyonların "korumayı vaat ettiği" yoksul ailelerin sırtına yüklenmektedir.

Sıradan insanların cebinden çıkan paranın boyutu, hükümetlerin itiraf ettiğinden çok daha büyük. IMF, 2024 yılı küresel fosil yakıt sübvansiyonlarını 7,4 trilyon dolar olarak öngörüyor. Ancak IMF'nin "iklim hasarı" hesaplaması, gerçek zararı değil; ısınmayı 2°C'nin altında tutmak için belirlenen sembolik bir karbon fiyatını (ton başına 85 dolar) baz alıyor. 350.org olarak bu rakamları 186 ülke için yeniden hesapladık. Sonuç çarpıcı: **Fosil yakıt sektörü, sadece iklim hasarı ve hava kirliliğine bağlı ölümler nedeniyle yılda en az 9,3 trilyon dolar maliyete yol açıyor ve bu bedelin neredeyse hiçbirini kendisi ödemiyor. Doğrudan devlet desteklerini ve vergi muafiyetlerini de eklediğimizde, fosil yakıt endüstrisine yapılan toplam kaynak aktarımı yılda 12 trilyon dolara ulaşıyor.** Bu rakam:

- IMF'nin tahmininden %60 daha fazladır.
- Dünyadaki her bir insan için kişi başı 1.400 dolardan fazladır.
- Toplam küresel iklim finansmanının (yıllık 400 milyar dolar) yaklaşık 30 katıdır.

Fosil yakıt endüstrisi, kendi yarattığı krizleri kâra dönüştürmeyi çok iyi biliyor. Fiyatlar fırladığında ve herkes büyük zorluklar yaşarken, bu şirketler devasa "beklenmedik kazançları" (windfall profits) cebe indiriyor. Örneğin, sadece ABD'li petrol üreticilerinin mevcut krizden 2026 yılına kadar 60-63 milyar dolar ek kâr elde etmesi bekleniyor. Bu miktar, IEA'nın tüm Afrika kıtasına elektrik ve temiz yemek pişirme imkanı sağlamak için ihtiyaç duyduğunu belirttiği rakamın iki katından fazla. Aynı anda Küresel Güney'deki aileler yakıt kuyrukları, gübre kıtlığı ve fahiş gıda fiyatlarıyla pençeleşiyor. **Aynı savaş, bambaşka sonuçlar.**

Yeni analizimize göre, savaşın ilk 50 gününde, tırmanan enerji fiyatları nedeniyle sıradan insanların cebinden **150 milyar dolardan fazla** para çekilerek petrol ve gaz şirketlerine aktarıldı.

Analiz, artan petrol ve gaz fiyatlarının tüketicilere ve işletmelere halihazırda **158,6 milyar ile 166,9 milyar dolar arasında ek bir maliyet** yüklediğini tahmin ediyor.

Bu hesaplama; savaşın başlangıcından bu yana geçen ilk 50 gündeki ağırlıklı petrol ve gaz fiyat ortalamalarını, küresel tüketim seviyelerini ve artan fiyatlar nedeniyle zorunlu olarak azalan talebi temel almaktadır.

Ancak bu rakamlar sadece buzdağının görünen kısmıdır; artan gübre ve gıda maliyetleri, ekonomik üretimdeki düşüşler veya fosil yakıt kaynaklı genel enflasyon gibi ikincil etkiler henüz bu tabloya dahil edilmemiştir. Sonuç olarak, gerçek ekonomik yıkımın sadece enerji faturalarından kaynaklanan kayıplardan çok daha ağır olması muhtemeldir.

Bu bir tesadüf değil. On yıllardır fosil yakıt şirketleri, tarihin en sofistike lobi faaliyetlerinden birini yürütüyor; düşünce kuruluşlarını fonluyor, müzakere odalarını ele geçiriyor ve her bir iklim taahhüdünün halkın baskısını dindirecek kadar iddialı, ancak hiçbir şeyi değiştirmeyecek kadar belirsiz olmasını sağlıyorlar. Sadece hükümetlerin fosil yakıtlardan uzaklaşma sözü verdiği COP28 zirvesinde bile yaklaşık 2.500 fosil yakıt lobicisi kayıtlıydı. Sonuçlar her şeyi açıklıyor: İnsanlığın dörtte üçü; her fiyat şokunu, her arz kesintisini ve her savaşı göğüslemek zorunda kalan net fosil yakıt ithalatçısı ülkelerde yaşıyor. Kârlar ise bir avuç şirkete ve üretici ülkelerdeki en zengin hanelere akıyor.

Fosil yakıtların sıradan insanlar için "ucuz" olduğu düşüncesi, bundan çıkarı olan bir endüstri tarafından on yıllar boyunca kurgulanmış bir efsanedir. Bu rapor, söz konusu efsanenin gerçek bedelini ödeyen insanların hikayelerini belgeliyor: 2022 sellerinden sonra evlerini yeniden inşa etmek zorunda kalan Sindh halkı. Saat 16.00'dan itibaren elektriği karneye bağlayan Güney Sudan'daki aileler. Ekim sezonu için gübre alamayan Sri Lanka'daki çiftçiler. Toprakları, asla kendi evlerini aydınlatmayacak olan kömür madenleri için feda edilen Kolombiya, La Guajira'daki topluluklar. Bu bölgelerin her birinde fosil yakıt sistemi uygun fiyatlı enerji sağlamıyor. Aksine; hanelerden, kamu bütçelerinden ve iklimden servet çekerek bu zenginliği başka yerlerde yoğunlaştırıyor.

Kamuoyundaki tartışmalar genellikle temiz enerjinin —güneş panelleri, temiz pişirme ocakları veya ev yalıtımı gibi— özellikle birikimi olmayan haneler için ön maliyetine odaklanıyor. Ancak fosil yakıtlara bağımlı kalmanın gerçek maliyeti nadiren dikkate alınıyor. Sonuç olarak enerji dönüşümü tartışmalarına, basit bir soru yerine GSYH grafikleri ve siyasi söylemler hakim oluyor: **Sıradan insanlar; iklim değişikliğinin etkileri ve istikrarsız fosil yakıt fiyatlarıyla şekillenen bir dünyada gıda, ulaşım, barınma ve sağlık hizmetlerini karşılayabilecek mi?**

Gecikmenin maliyeti hiç bu kadar yüksek olmamıştı. Küresel olarak, iklimle bağlantılı aşırı hava olayları son on yılda 2 trilyon dolardan fazla zarara yol açtı. Denklem diğer tarafında ise çözüm duruyor: Güneş, rüzgar ve batarya depolama gibi yenilenebilir kaynaklar artık çoğu pazarda yeni fosil yakıt santrallerinden daha ucuz durumda. Dönüşüm için sunulan gerekçeler hiç bu kadar güçlü olmamıştı.

Aslında çözüm hiç de karmaşık değil; gereken tek şey siyasi bir irade. Ailelerin bütçelerinden trilyonları sessizce çekip alan ve devlet kasalarını kurutan bu sistemin artık sonunu getirmek için karar vericilerin özellikle şunları yapması gerek:

- **Fosil yakıt devlerine kalıcı 'beklenmedik kazanç' vergileri getirin:** Fosil yakıt piyasasındaki dalgalanmalardan ve istikrarsızlıktan kâr sağlayan şirketlere yönelik kalıcı vergiler yürürlüğe konmalıdır.
- **Fosil yakıt desteklerine son verin:** Fosil yakıt sübvansiyonlarını kaldırarak, bunların yerine gerçekten yoksul kesimlere ulaşan hedefli önlemler getirin. IMF verilerine göre, sadece doğrudan sübvansiyonların kaldırılması bile küresel GSYH'nin %0,5'ine eşdeğer bir gelir artışı sağlayacaktır.
 - **Kriz anında doğrudan destek sağlayın:** Mevcut kriz ortamında, en savunmasız hanelere ve çalışanlara nakit transferi veya doğrudan destek sunulmalıdır. Bu yöntem, harcanan her bir doların sadece 8 sentinin en yoksul %20'lik kesime ulaştığı fosil yakıt sübvansiyonlarından çok daha etkilidir.
 - **Tasarrufları enerji bağımsızlığına yönlendirin:** Orta vadede, sübvansiyonlardan elde edilen tasarruflar; ailelerin, küçük ve mikro işletmelerin çatı veya balkon tipi güneş panelleri, elektrikli araçlar, enerji kooperatifleri ve sanal güç santralleri gibi çözümlerle kalıcı enerji uygunluğu ve bağımsızlığı kazanmasını sağlayacak programlara aktarılmalıdır.
- **Kirleten Öder' ilkesini uygulayın:** Fosil yakıtların gerçek maliyetini yansıtan bir karbon fiyatlandırması hayata geçirilmelidir. Bu fiyatlandırma, IMF'nin ihtiyatlı alt sınırı yerine, bilimsel çalışmaların belgelediği ton başına 185-233 dolar bandına yakın olmalıdır. Elde edilen gelirler ise savunmasız ülkelerin temiz enerjiye erişimi ve iklim finansmanı için kullanılmalıdır.
- **Kamu finansmanını fosil yakıt genişlemesinden adil dönüşüme kaydırın:** Ulusal ve uluslararası kamu finansmanı (ihracat kredi kuruluşları, kalkınma finansmanı kurumları, kamu emeklilik fonları ve çok taraflı kalkınma bankaları aracılığıyla) halen yeni petrol, gaz ve kömür altyapılarını desteklemeye devam ediyor. Bu kaynakları adil dönüşüm, iklim direnci ve kapsayıcı yeşil sanayileşmeye yönlendirmek, yapılabilecek en stratejik politika müdahalelerinden biridir.
- **Yenilenebilir enerji yatırımlarını hızlandırın:** Toplumsal refah ve enerji güvenliği için yenilenebilir enerjiye öncelik verin. İzin süreçlerini kolaylaştırın, devlet garantileriyle riskleri azaltın ve enerji yoksulluğu çeken toplulukların, yerel işletmelerin ve ailelerin ihtiyaçlarını ilk sıraya koyun.
- **Hükümetleri fosil yakıt sektörünün misillemelerinden koruyun:** Fosil yakıtları aşamalı olarak durdurma kararı alan ülkeler, ciddi hukuki ve mali tehditlerle karşı karşıya kalıyor. Enerji şirketleri, iklim yasalarının varlık değerlerini düşürdüğü gerekçesiyle uluslararası yatırım anlaşmaları kapsamında hükümetlere dava açabiliyor (ve açıyorlar). Kanada, Hollanda ve Almanya bu tür davalarla karşılaştı. Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlık Çözümü (ISDS) mekanizmasının reformu, bu hukuki silahı endüstrinin elinden almak için hızlandırılmalıdır. Aynı zamanda, yeni bir BM fosil yakıt anlaşması ve BM Vergi Sözleşmesi'ne dahil edilecek zorunlu asgari fosil yakıt vergileri, bu dönüşümü kolektif bir uluslararası taahhüt haline getirecektir. Böylece hiçbir ülke, ilk adımı atmanın siyasi ve mali yükünü tek başına sırtlanmak zorunda kalmayacaktır. COP30 Yol Haritası süreci, COP28'deki fosil yakıtlardan uzaklaşma vaadini, fırsat penceresi kapanmadan önce ülke düzeyinde bağlayıcı takvimlere dönüştürmelidir.

EVERYTHING IS SO
EXPENSIVE
EVERYTHING IS

OUT OF POCKET

350 **BLAME**
the **FOSSIL FUELS**